

АБСТРАКТНЕ ТА КОНКРЕТНЕ У ПІЗНАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЙСНОСТІ

І.Д.СПАСЬКИЙ

Здатність людського мислення щодо узагальнення та абстрагування надає можливості у процесі пізнання піднятися понад емпіричним наглядом та багатогранно усвідомити досліджуємий об'єкт, процес, явище об'єктивної дійсності. Це можливо завдяки особливій функції людської свідомості - абстрактного мислення. У економічній теорії, завдяки багатогранності предмету дослідження, абстрактне мислення має особливе величезне значення. «Не «індукція», спрямована на відшукування абстракції, що виражає «загальне» для всіх окремих випадків, а поглиблений аналіз одного окремого випадку, спрямований на те, щоб виявити шуканий процес в його «чистому вигляді»»(Ільєнков, 1997). Звичайно такий метод видкриває зовсім інший обсяг пізнання, надає можливості усвідомити внутрішню логіку об'єкта пізнання.

Під абстрактним розуміється цілісна уява об об'єкті дослідження, виникаюча у свідомості людини у процесі включення особою функції ума - абстрактного мислення. Конкретне — емпіричні спостереження за явищами дійсності на різних рівнях їх протікання.

Цей підхід має дуже багату онтологічну основу. перегукується з традицією наукового мислення Стародавнього Світу. Яскравий приклад - еврика Архімеда, яка дала назву евристичного пізнання, по суті друга назва абстрактного мислення. Чи самадхі у Стародавньої Індії. Абстрактне мислення просліджується у філософській традиції ідеалізму, в системах І. Канта (Кант, 1994) та Г. Гегеля (Гегель, 1970). Ідея університету та її розгортання на просторах Європи з XII ст. також базується суттєво перш за все на активізації абстрактного мислення. Про це свідчать дослідження В. Гумбольдта (Гумбольдт, 2011), Дж. Ньюмена (Ньюмен, 2006) та К. Ясперса (Ясперс, 2006).

Великий крок у розвитку пізнання в аспекті співвідношення абстрактного та конкретного пов'язан з існуванням з 50-х років ХХ-го сторіччя Московського методологічного кола, заснований відомими методологами А.А. Зінов'євим, Г.П. Щедровицьким, Б.А. Грушиним, М.К. Мамардашвілі (Щедровицький, 2004). В рамках діяльності кола розроблен системомислєводіальностний підхід та на його підставі розроблені методологічні організаційно діяльності ігри, досвід яких свідчить о можливості створити умови щодо відтворення актів абстрактного мислення. Досвід рішення багатьох економічних, управлінських та інших задач свідчить о великих можливостях абстрактного мислення (Громыко, 1991).

Серйозною віхою у розвитку теорії пізнання в цілому та методології абстрактного і конкретного особливо став експеримент виховання та навчання сліпоглухонімих дітей (Мещеряков, 1974), осмислений Е.В. Ільєнковим. "... Найважливіша особливість роботи зі сліпоглухонімими дітьми полягає в тому, що весь процес формування психіки

здійснюється тут як процес її свідомого, цілеспрямованого «конструювання» педагогом-дослідником. Тут з'являється унікальна можливість з майже математичною точністю зафіксувати ті реальні умови, на ґрунті яких тільки і виникають такі феномени, як свідомість, самосвідомість, мислення, уява, естетичне і моральне почуття і т. д. Дуже важливим виявляється і та обставина, що проц сс формування специфічності людської психіки тут розтягнутий в часі, особливо на перших - вирішальних - стадіях, і тому може бути розглянутий під «лупою часу», як би за допомогою сповільненій кінозйомки " (Ильєнков, 1970).

Сучасні дослідження в галузі нейрофізіології та нейропсихології розкривають особливості процесів, протікаючих у мозку людини у процесі науково-пізнавальної діяльності з використанням функції абстрактного мислення. Значний прорив в питанні вивчення головного мозку стався, коли вперше застосували спосіб довгострокового імплантації в мозок людини електродів. Дослідження на рівні електричної активності головного мозку феномена осяяння, коли ідея з'являється як би з нізвідки Н. Бехтерева значно збагатили уявлення про функції абстрактного мислення (Бехтерева, 1988).

Використання діалектичної методології поступового сходження від абстрактного до конкретного з використанням принципу історизму надає можливість зобразити теоретичну сутність процесу відтворення основного капіталу в контексті економічних циклів у всієї її конкретної цілісності. Дослідження необхідно почати з абстрактного визначення відтворення основного капіталу в контексті економічних циклів, що містить у собі у зародковому стані усі, рухачи його протиріччя. Абстрактне передумовлює визначення єдності протирічних явищ у наслідок існування тої ланки, яка поєднує їх в цілісність та в межах якої вони можуть взаємодіяти. Абстрагуюча діяльність мислення надає можливість встановити поєднуючий зв'язок та поступово виразити його розгортання у єдності та протиріччях конкретних форм.

Процес пізнання починається з ісходного ступеню - всебічного емпіричного пізнання. Однак слід розуміти те, що навіть всебічна обізнаність о предметі і процесі на рівні емпіричного знання є неповним, неглибоким, поверховим знанням, поскільки воно фіксує саме те, що безпосередньо попадає в коло зору та знаходить вираз у почуттях, сприйяттях, уявах. Таким чином емпіричне знання є багатим та всебічним лише відімо, але не суттєво (Покрытан, 2001, с.8-9).

Налаштування науковця на вмикання функції абстрактного мислення таким чином пов'язан зі специфічним сприйняттям конкретно-емпіричного матеріалу даби уникнути спокусу ув'язнути у емпіричній схоластиці. З другого боку існує питання "тощої абстракції". У економічній науці ці відхилення від золотої середини спостерігаються у весь час її існування. Це відображується також у поділенні на теоретиків і практиків, кабінетних вчених та підприємців та таке інше. Рішення цієї проблеми полягає в методології самого спостерігання. Перш за все це позиція безоціночного

університетських масштабів спостерігача, а ні обмеженого своїми уявами апологета. Далі це різноплановість та багатоканальність спостерігань - чим більше різнорідних каналів по яким прийшла інформація, тим менше спотворень. Поступово накопичена у процесі глибокого та широкого спостерігання кількість спостерігань переходить в якість. При цьому варто підкреслити те, що цікавиться описаної методології спостерігань, на особі підготовки ума, щодо уловлювання ідей-абстракцій явищ, які мають складне та невивчене наукоюджерело існування. Про це казали В.І.Вернадській (Вернадский, 1978), підкреслюючий ноосферність знання та С.Н. Булгаков (Булгаков, 2009), вказуючий на софійність знань.

У економічних дослідження використання абстрактного мислення у зв'язку з конкретно історичними умовами має як онтологічні передумови, так і й нароблені конкретні форми у вигляді методології та практики організаційно-діяльностних ігор Г.П. Щедровицького. Більш широке використання цього обгрунтованного та відтворююмого у процесі багаторічної практиці досвіду спроможно суттєво підвищити гносеологічний потенціал економічної науки як в загалі, так і її окремих напрямків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильенков Э.В. Диалектика абстрактного и конкретного в научно-теоретическом мышлении. М., 1997;
2. Кант И. Собрание сочинений в восьми томах.– М.: Чоро, 1994. – Т. 1 – 8;
3. Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет: В 2–х т. – М.: Мысль, 1970 – 1971.– Т. 1 – 2.;
4. Гумбольдт В. фон. О внутренней и внешней организации высших научных учреждений в Берлине // Университетская идея в Российской империи XVIII – начала XX века: антология. М., 2011. 527 с.;
5. Ньюмен, Дж. Г. Идея Университета. Дж. Г. Ньюмен; пер. с англ. С. Б. Бенедиктова ; под общ. ред. М. А. Гусаковского. - Минск : БГУ, 2006. - 208 с. : ил. - (Universitas);
6. Ясперс, Карл. Идея университета. Карл Ясперс ; пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. перевода О. Н. Шпарага ; под общ. ред. М. А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2006. – 159 с. : ил. – (Universitas);
7. Щедровицкий Г. П. Московский методологический кружок: развитие идей и подходов. / Из архива Г.П. Щедровицкого. Т. 8. Вып. 1. М., 2004. 352 с.;
8. Громыко Ю.В. Московская методологическая школа: социокультурные условия возникновения, идейное содержание, проблемы развития //Вопросы методологии. 1991. №4;
9. Мещеряков А.И. Слепоглухонемые дети. Развитие психики в процессе формирования поведения. -М.: "Педагогика", 1974;
10. Ильенков Э.В. Психика человека под «лупой времени». «Природа». 1970г. №1. С.88-91.
11. Бехтерева, Н.П. Здоровый и больной мозг человека : монография / Н.П. Бехтерева, В.А. Илюхина. – 2-е издание, переработанное и дополненное. – Ленинград : Наука, 1988. – 262 с.
12. Методические указания по изучению курса “Политическая экономия”. Раздел “Метод политической экономии” для аспирантов и студентов 5 курса всех форм обучения, всех

специальностей./ Сост. А.К. Покрытан. - Одесса: ОГЭУ, ротاپринт, 2001 г. - 24 с.;

13. Вернадский В. И. Живое вещество. М.: Наука, 1978. С. 131—134;

14. Булгаков С. Н. Философия хозяйства / Отв. Ред. О. Платонов.-М.: Институт русской цивилизации, 2009. — 464 с.;